

Hulpverlening mist moraal

Er is dringend behoefte aan ‘moresprudentie’ in de hulpverlening, vindt **Lia van Doorn**. Nu varen veel hulpverleners in stilte op hun eigen kompas.

Met enige regelmaat worden beslissingen van hulpverleners nationaal nieuws. Het handelen van gezinsvoogden en behandelars van Savanna, het Maasmeisje of baby Hendrikus werden in de kranten en op televisie breed uitgemeten. Meestal maken hulpverleners bij ingewikkelde zaken hun afwegingen in relatieve stilte. En daarbij houden ze vaak hun hart vast: ‘als ik maar niet de volgende ben die publiekelijk aan de schandpaal wordt genageld’.

Het proces van de morele oordeelsvorming in de hulpverlening moet beter en met name startende hulpverleners verdienen daar steun bij. In ieder geval binnen de opleidingen. Maar de verantwoordelijkheid ligt breder, want het omgaan met morele dilemma’s en de oordeelsvorming daarover is tegelijkertijd ook een instellingszaak en een samenlevingszaak.

In het professionele handelen liggen waarden besloten die betrekking hebben op het verwezenlijken van het goede leven. Die zijn moreel van aard. Maar: wie bepaalt wat het goede leven is? De samenleving, het individu – de cliënt – of de normen van het sociale netwerk rondom de cliënt? En in hoeverre spelen de eigen normen van professionals een rol?

Twee voorbeelden die de normatieve beladenheid illustreren.

Het eerste gaat over de vraag wat verwaarlozing is. De wettekst is er niet duidelijk over en de meningen verschillen. Autochtone Nederlanders sturen hun kinderen meestal vroeg naar bed. In veel andere culturen is dat niet gebruikelijk. Maar is er sprake van verwaarlozing als kinderen om half twaalf ’s nachts buiten spelen? Wie het weet, mag het zeggen.

Het tweede voorbeeld heeft betrekking op de multiculturele samenleving. Hoe gaan hulpverleners die met jongeren werken om met radicalisering? Bijvoorbeeld als ze contact leggen met autochtone ‘Lonsdale-jongeren’ of met radicaliserende moslimjongeren? Als ze zich op dit terrein begeven, en het gesprek aangaan met deze jongeren, dan begeven ze zich automatisch op het terrein van de overtuigingen. Dat werk is moreel beladen, en raakt aan hun eigen

Young Professional

Debat 26 augustus
Wat zijn de belangrijkste economische, technologische en maatschappelijke ontwikkelingen voor jonge en talentvolle hbo’ers? Daarover discussiëren vier lectoren van de Hogeschool Utrecht met vier jonge professionals uit hun eigen vakgebieden bij de opening van het academisch jaar.

debatleider: Pieter Broertjes
aanvang: 16.00 uur
zaal open: 15.30 uur
locatie: Ottone, Kromme Nieuwe Gracht 62, Utrecht
organisatie: Hogeschool Utrecht
toegang: gratis, maar reserveren is verplicht, mail thirza.stam@hu.nl

emoties. Hoe moeten ze zich ten opzichte van deze jongeren opstellen? Hoe moeten ze handelen?

Ze krijgen daarin weinig sturing vanuit hun organisatie of vanuit de samenleving. Ook de politiek geeft geen of tegenstrijdig richting aan. Zoals onlangs in Slotervaart. Daar ontstond commotie over de straatcoaches die in opdracht van de gemeente contacten onderhouden met mensen uit orthodox-islamitische milieus. Vanwege hun geloofsovertuiging weigerden de straatcoaches vrouwen een hand te geven bij de begroeting. Verschillende politici spraken zich over deze kwestie uit. Die stonden echter lijnrecht tegenover elkaar.

De noodzaak om aandacht te besteden aan ethische kwesties en morele oordeelsvorming, zal de komende jaren vermoedelijk verder toenemen. Traditionele normatieve kaders brokkelen langzaam af. Allesomvattende wereldbeschouwingen worden losgelaten en er komen nieuwe bij. In de multiculturele samenleving worden nieuwe waardesystemen zoals de islamitische traditie vervlochten met onze oude joods-christelijke traditie. Het wordt ook steeds minder duidelijk wie ons in moreel opzicht de weg wijst.

De oude gezagsdragers – artsen, politieagenten en onderwijzers – hebben hun autoriteit verloren en er zijn weinig nieuwe gezagsdragers voor in de plaats gekomen. Opvattingen over wat het goede leven is, moeten nu van binnenuit komen en ontleend worden aan de innerlijke overtuigingen van ieder mens afzonderlijk.

Gevolg is dat mensen steeds meer denkwerk moeten verzetten om hun eigen leven vorm te geven: ze moeten reflecteren, morele standpunten innemen en keuzes maken. Dat geldt voor alle burgers en des te meer voor sociale professionals omdat die zich ook in het leven van cliënten mengen.

Dit overziend is het verwonderlijk dat het thema van de morele dilemma’s en morele oordeelsvorming binnen de hulpverlening tot op heden zo weinig aandacht krijgt. Het is een ondergeschoven kindje.

Binnen de opleidingen Maatschappelijk Werk en Dienstverlening op Hogescholen wordt er lang niet altijd aandacht aan besteed. Studenten zijn zich vaak ook nog onvoldoende bewust van het belang van ethiek voor hun toekomstige werk. Ook binnen de organisaties waar hulpverleners werken, is er in de regel weinig oog voor dit thema. Managers worden vaak in beslag genomen door interne regelgeving, fusies, reorganisaties, financieringsproblemen of personeelstekorten. Ze hebben vaak amper tijd zich te verdiepen in de manier waarop hun medewerkers hun beroep nu precies uitoefenen. Bovendien beschouwen managers het omgaan met morele dilemma’s vaak als een onderdeel van het professionele handelen waar de professional zelf verantwoordelijk voor is.

Morele dilemma’s binnen de hulpverlening, kunnen op verschillende manieren meer in de

Foto Marcel van den Bergh / de Volkskrant

schijnwerpers worden gezet.

In de eerste plaats is er winst te behalen door binnen hulpverleningsinstellingen meer ruimte te creëren voor reflectie. Omdat hulpverleners in de regel doeners zijn, is het van belang dat ze door hun leidinggevendens worden aangemoedigd te reflecteren op hun handelen, om dat methodisch en controleerbaar te doen en om het betwistbaar te maken. Bijvoorbeeld door morele dilemma’s en de wijze van oordeelsvorming aan de orde te stellen tijdens inter- en supervisiebijeenkomsten en om ze bespreekbaar te maken via socratistische gespreksvoering of andere methoden van moreel beraad.

In de tweede plaats kan – analoog aan de traditie binnen het recht om jurisprudentie te verzamelen – binnen de hulpverlening een traditie worden ontwikkeld om moresprudentie te verzamelen. Daarbij kunnen veelvoorkomende ethische dilemma’s worden verzameld met de standpunten die daarbij zijn ingenomen. Daarmee kan een bodem worden gelegd onder het ethisch handelen en het biedt gelegenheid te ‘leren van gevallen’.

In de derde plaats kunnen sommige aspecten van de wijze waar

op het bedrijfsleven omgaat met morele dilemma’s als inspiratie dienen. Zo nemen multinationals die zaken doen in Afrika of Azië op organisatieniveau standpunten in over ethisch beladen zaken zoals omgaan met steekpenningen, mensenrechten, kinderarbeid of behoud van het milieu. Ze formuleren de waarden die het bedrijf nastreeft en vertalen die naar normen en gedragscodes voor hun medewerkers.

Wie bepaalt
tegenwoordig wat
het goede leven is?

Analoog daaraan kunnen managers van hulpverleningsinstellingen hun werkers ondersteunen door op organisatieniveau standpunten in te nemen, door een normenstelsel of kernwaarden te formuleren en werkers zo kaders te bieden voor hun handelen bij morele kwesties.

Ten slotte zouden hulpverleners de morele dilemma’s waar zij op stuiten meer wereldkundig moeten maken. Daarmee kunnen ze wellicht een grotere bijdrage leve-

ren in het zoeken naar oplossingen voor heikele maatschappelijke vraagstukken. Want ze beschikken over cruciale kennis: in het contact met hun cliënten signaleren ze nieuwe morele vraagstukken en zoeken wegen in ethisch beladen situaties die zo nieuw zijn, dat er nog geen maatschappelijk debat over is gevoerd.

Hulpverleners zijn als het ware de voorlopers van ons gedeelde ethisch besef. In hun dagelijkse werk ontwikkelen ze opvattingen over onontgonnen morele gebieden. Met die kennis hebben ze goud in handen. We kunnen van hen leren. Door de dilemma’s waar zij mee worstelen wereldkundig te maken, kunnen ze het maatschappelijk debat daarover aanjagen en in de buitenwereld wellicht ook meer begrip kweken voor de complexiteit en delicateit van hun werk.

Lia van Doorn is lector Innovatieve Maatschappelijke Dienstverlening bij de Hogeschool Utrecht. Dit is een bekorte versie van een essay dat zij schreef over de identiteit van de hbo-professional. Op 26 augustus gaan lectoren en jonge alumni van de HU over dit onderwerp in debat (zie kader).

